Beraber

SAYI : 6 — 15 KASIM 1952 — 20 KURUŞ

Karaölüm Çetesi

ÇOCUKLUĞUMDAN beri, o kadar çok Amerikan filmi seyrettim ki, artık Amerikalıların tarihini, dünkü ve bugünkü yaşayışlarını, sosyal meselelerini, su gibi biliyorum... Eğer, bu bilgimde bir yanlış anlama varsa, vebali gine Amerikalıların boynuna... Onların filmlerinde yılan hikâyesine dönen bir şimal cenup tarihi vardır. Gene yılan hikâyesi, haydutluklar vardır. Bir de zıp zıp zıplanan gürültü vardır. Fakat Amerikalılar, bu hikâyelerin hepsini tatlıya bağlarlar; ismi ; «Happy End»dir. Bütün ibret ve saadet verici sonuçlarına rağmen, Amerikan filmlerinin yıllardan beri bende bıraktığı intiba, deli gibi birbirini öldüren, deli gibi terter tepinen insanlar olduğudur. Bu hengâmede iyilik, saadet, ibret; kötülüğe, haydutluğa bir at başı veya bir göğüs farkı ile galebe çalar ki, bu Amerikada iyiliğin rejisör marifetiyle kötülüğe zorla galip getirildiği hissini insanda uyandırıyor. Sonra Amerikan filmlerinin her seyircisi kolay kolay ders-i ibretin işin sonunda farkına varamıyor. Bunun en açık misali, İstanbulda kurulan KARAÖLÜM ÇETESİ'dir. Gazetelerde bilmem bu haberi okudunuz mu?.. Bir hastahaneden yediyüz küsür şişe penisilin çalan çocuklar, açık açık bu işleri Amerikan filmleri içinde birazcık sanat eseri deyebileceklerimiz yok mudur. Devede kulak.. Öyle anlıyorum ki, onların anlayışı ile, sadece bizim değil, bütün dünyanın anlayışı, dünya görüşü arasında dağlar dereler var. Bakarsanız, aşalık, namussuz, katil birisi, ya aşk veya para uğruna namuslu bir insan olarak karşımıza çıkar. Filmde bile bu namuslu adama (!) korka korka bakarsanız. Belki Amerikanın tarihi, kaynaşmalar, yerleşmeler, başıboş insanların bir millet olarak kurulması realitesi budur. Fakat biz, eski dünyalılar onların realitesini anlamaktan aciziz. Türkiyedeki cinayetlere bakarsak, bunların yüzde beşi bile Amerikalıların cinayetlerine benzemez. Katillerin hemen hemen hiç biri profesyonel değildir. Biz, namus şeref için, haysiyet için, masum aşklarımız için -tabii kendi anlayışımıza göre- adam öldürürüz. Fakat Amerikalılar, filmlerinde bile adam öldürmek için adam öldürürler. Adam soymak için adam öldürürler. Şiddetle iddia ederim; biz, bu devirleri geçireli en az iki yüz sene oldu. Bizim zavallı hırsızlar, karınlarını doyurmak için çalarlar. Başka türlüsü nadirattandır. İşi böyle düşününce, Amerikan filmleri bizim memleket için ahlâk bozucudur. Sadece bizim için mi... Eski dünya için de... Bir kaç yıl evvel, Türkçeden Almancaya hikâyeler, kitaplar tercüme eden aziz dostum Dr. Kissling'de Almanyada oynayan Amerikan filmlerinin Alman gençliğinin ahlâkını nasıl bozduğunu yana yakıla bana yazıyordu. Fakat malesef, bu işe çare yok

(Sonu 2. de) Samim KOCAGÖZ

Köylüler — *Kemal İncesu*

940daki tasviye tartışmasının gerçek mahiyeti nedir?

1 — İkinci dünya harbi başladığı sırada, memleketimizde mevcut diktatörlük, geleceğini sağlamak üzere dışarda faşist istilâcılara kur yapmakla kalmıyor, içerde hoşnutsuzluğu artan halk çoğunluğu karşısında da baskısını arttırıyordu.

Bu arada diktatörlük partisi, Halkevlerini, gençleri çekip toplayan birer propaganda yuvası halinde kullanmak istiyordu. Evler, fikir ve sanat sahasında türlü aldatıcı ve oyalayıcı tezahür ve neşriyatla beraber, 939 senesi sonlarında 40 dan fazla dergi çıkarıyorlardı.

Fakat ne olursa olsun, memlekette gençler arasında yer yer antifaşist ve ileri temayüllü hareketler ve serbest neşriyat da durmuyordu.

Evler görevlerini yapamıyorlar mıydı? Halk Partisi genel sekreterliğinin ilgililere yaptığı ağır lisanlı ve gizli bir tamimde bilhassa neşriyat meselesi ele alınıyor; dergilerin gençler için çıkarıldığı belirtiliyor ve gençlerin alâkası temin edilmedikçe «dergilerin bir çok masraflarla neşrinden bir fayda olamıyacağı» yazılıyordu (Tamim no. 1603, tarih 24 Aralık 939).

Tamimi takip eden günlerde yeni bir gayretle bu kötü işde çalışmağa başlayan evlerin başında her halde Eminönü Halkevi geliyordu. Bu evin edebiyat komitesi, konu üzerinde önemle durarak, iktidar partisinin vesayeti dışında kalan genç sanatcılar hakkında gerekli bilgi edinmek ve temas sağlamak işine girişiyordu. Komite 940 ocak ayının ilk günlerinde yaptığı toplantıda (1) bir de genç şairler gecesi tertibine karar veriyordu.

Fakat sadece aile toplantısı misali bir gece terkibinden ne çıkardı?

2 — 6 Ocak 1940 tarihli İstiklâl gazetesinde Gavsi Halit Ozansoyun «Tasfiye lâzım» başlıklı bir yazısı da bulunuyordu. Bu yazıda bazı genç sanatcılardan bahsedilerek «Türk sanatında programlı, kültürlü bir neslin yetiştiğini duvar afişleri yapıp sokaklara mı asalım -deniyordu.- Hayır bir çare var: Tasfiye! Sanat ve zevk ölçülerimizde tasfiye».

Bir gün sonra Vâ-Nû da Akşam gazetesindeki sütununda aynı konuyu ele alıyordu. «Sanat ve zevk ölçülerimiz de tasfiye lâzım mış. Fakat ne mukabilinde? Program dedikleri şey nedir? Cidden kültürlü, cidden seleflerine faik olmasını temenni ettiğimiz yeni imzalar bize şark âlemini mi, garb âlemini mi alacaklar? Hele bir yol açsınlar. İrfan sahamızda öyle hoş arsalarımız var ki kimsenin binası yıkılmıyarak şaheser saraylar kurmak mümkündür!»

Ayni günlerde Nusret Safa Son Posta gazetesinde gençler arasında, Şevket Rado Akşam gazetesinde eskiler arasında (2) anket yapmağa başlıyor ve konu bir anda İstanbulun dirije matbuatının günlük meseleri halini alıyordu

(1) — Toplantıda Ağah Sırrı, Mukrininin Halil, Süheyl Ünver, İskender Fahrettin Naki Tezal, Şukufe Nihal, Halide Nusret, Muazzez Kaplanoğlu, Fethi Tevetoğlu, İsmet Rasim (Tümtürk), Emin Ulgoner, Nusret Safa Coşkun., Ve Gavsi Halit Ozansoy vardı.

(2) — Bu ankete Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Mithat Cemal, Halit Fahri, Burhan Cahit, Mahmut Yasarı, Sukufe Nihal Nurullah Ata cevap vermiştir.

(Sonu 2. de) Lûtfü ERİŞÇİ

Güdümlü San'at

NURULLAH ATAÇ'ın yeni bir kitabı çıktı: «Sözden Söze». Bu küçük kitaptaki «Gençlere Öğüt» başlıklı söyleyişten bir parçayı beraber okuyalım:

«Çoktandır gençlerin yazılarını, hele hikâyelerini, romanlarını okumuyorum, daha doğrusu okumak istesem de okuyamıyorum, dilleri, türkçeleri hoşuma gitmiyor da ondan. Bunun için Suut Kemal Yetkin'in onların çoğunu sanattan çok bir takım toplum sorularıyle uğraşıyor göstermesi ne kadar doğrudur, bilemem. Ama Suut Kemal Yetkin, yazısının sonlarına doğru: «Sanattan başka bir şey düşünmiyen gerçek romancı yazdığını bir iç baskısının tesiriyle yazar. Bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak veya savunmak için yazılmış tek bir sanat eseri gösterilemez» deyince ben bir duruveriyorum: gençleri savunacak değilim, ancak böyle öğütlere kapılmamalarını da dilerim. Çünkü, Suut Kemal Yetkin'in söylediğinin tersine olarak: «Tek bir sanat eseri gösterilemez ki bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak yahut savunmak için yazılmamış olsun.» demek belki daha doğrudur. İşte bize İlk Çağ Yunanlılarından kalmış olan trajedialar, komedialar: hangisi bir düşünceyi yaymak yahut savunmak için yazılmamıştır? Yoksa Aristophanes'in komedialarını birer sanat eseri saymıyacak mıyız? Ya Balzac, ya Stendhal, ya Zola, ya Dostoyevski? Onların romanları da bir takım sorunlar, hem de gündelik geçici sorunlarla dolu değil midir? Evet, gerçek romancı bir iç baskısının etkisiyle yazar, ama biricik düşündüğü şey sanatı değildir.»

Söyleyişinin konusu yukarıya aldığımız parçadan da anlaşılıyor: Suut Kemal Yetkin bir yazı yazmış, gençlere bir takım öğütler vermiş, gençlerin toplum sorunlarıyla uğraşmalarını doğru bulmuyormuş. Ataç hem gençlere öğüt verilmesini istemiyor, hem de yazarın söylediklerini doğru bulmuyor. Yerden göğe kadar haklı. Haklı ama bu parçada bizi üzen şeyler de yok değil. Ataç gençleri okumuyormuş, dilleri, türkçeleri hoşuna gitmiyormuş da... Biz bu söze inanamayız. İnsan bir yazının, bir yazarın dilini ancak okuduktan sonra güzel yahut çirkin bulabilir. «Dilleri, türkçeleri hoşuna gitmiyor» diyeceğine, «Fuzuli'leri, Baki'leri, Nedim'leri okumaktan gençleri okumaya zaman bulamıyorum.» deseydi, daha doğru, daha samimi bir söz etmiş olurdu.

Neyse bunlar o kadar önemli değil. Bu söyleyişi yazdıktan sonra Ataç da biraz olsun gençlerle ilgilenmiye başladı. Başladıktan sonra da yukarıdaki bütün o güzel yargıları unutuverdi. Geçen yıl bir kaç sanat dergisini «güdümlü sanat» yapıyor, diye yerdi durdu. Güdümlü sanat deyimini ilk kullanan o oldu galiba...

Ataç'tan sonra da bir çokları bu deyimi benimsedi. Bunun için okuyucuların da yadırgamıyacağını sanıyorum. Anlamı açık zaten: güdümlü sanat! Bir fikri, bir meseleyi yaymak yahut savunmak amacı «güden» sanat! Bir şey daha ekliyelim: bugün bir çok genç sanatkâ-

(Sonu 4. de) Tahsin YÜCEL

AYAK ÜSTÜ...

NEDEN BÖYLE YAZIYORSUNUZ?

Şükran Kurdakul

Şairin de öteki insanlar gibi çocuk çağı, delikanlı çağı var; bu belli zamanlarındaşa irin de fikir gelişmeleri toplumun belli eğitim kuvvetlerine göre oluyor. Bir yandan da sanatına ait zorunluluklarda kendi kendisini yaratması, inşa etmesi lâzım; bu günkü günde her halde sanatıma ait zorunluklardan yüzümün akı ile çıktığımı iddia edecek değilim. Önceleri aceleci bir tarafım vardı, kırmaya çalıştım. Kırmaya çalıştım da her şeyler oldu bitti mi? Elbette bitmedi. Kim bilsin daha nice kusurlarım vardır. Zamanla bunları da görüp yakamı kurtaracağımı zannediyorum. O belli maksatları olan eğitim kuvvetlerine gelince: gayri dört beş yıldır bana bir şeycik söyliyemez haldedirler; türkçede de adamı bilim düşüncesine götürecek bir sürü kitap varken bir takım methü senâlara kulak vererek geçirdiğim bir kaç yıla hâlâ yanıyorum. Bereket versin bir önceki neslin şairlerine (yâni H. İ. Dinamo-ya, Rıfat'a, Kadir'e, Cahit Irgat, İlhan Berk, Ö. F. Toprak, Suat Taşer'e). Onların bizim üzerimizde bizim fenalıklara karşı direnç kazanmamızda büyük faydaları olmuştur. Onların memleketimizin bu iyi niyetli sanatçılarının 1941 - 1948 yıllarını bugünkü günlerini de hatırınızda tutarak araştırın, şiirin memleketimizde hareket halindeki verilerini bulacaksınız.

Zaten her kendini bilen sanatçı ayni çabayı göstermiyor mu? Fikri hayata, sanatı harekete dökmek için yazdığını göstermiyor mu? Bu ayni hayatı yaşıyan, ayni sosyal özellikleri olan memleketlerin sanatçılarına ait müşterek bir taraf değil mi? Kendini düşkünlüğünü kıran kişisel tutkuları, vehimleri, korkuları olmıyan geldikleri maha'leleri unutamıyan sanatçılara ait müşterek bir taraf değil mi?

A. Kadir

Yaşadığımız günler, bir bakıma fena, bir bakıma iyi. Kimimiz, bu karanlık böyle sürüp gidecek, biz de bu karanlığın içinde boğulacağız diye düşünüyoruz. Mümkün olduğu kadar genç boğulmak için de, ya idareci oluyor, tatlı canımızı düşünüyoruz. Yahut bunalıyor, başka çıkar yol bulamıyor, kuduz manda gibi sağa sola, rasgele saldırıyoruz. Kimimiz de, dünyanın, insanların bir gün mesut olacağına, bu kulluğun, bu düzensizliğin bir gün biteceğine, tâ uzaklarda, oldukça güç anlaşılır apayrı bir dünya içerisinde kalacağına inanıyoruz. İnsanları bu karanlık dünyadan alıp, o aydınlık dünyaya götürecek olanların da gene insanlar olduğuna inanıyoruz.

Hep istedim ki, bu insanlar arasında benim de bir küçücük yerim olsun.

Anladınız mı niçin böyle yazdığımı?

Benim Sarı Başağım...

Sen gözümün ışığı yeşil yapraklarım
Sen saçlarında taze açmış karanfillerin kokusu
Sen salkım salkım pencerelerimde mavilik
Bekle birazdan rüzgârla birlikte

Taze Mayıs çiçekleri camlardan içeri girecek
Sen avuçlarımdaki yaralardan akan kan
Sen yavaş yavaş duymağa başladığım acı
Yeni bir aşka tutuldum sanki öyle heyecanlı
Bıraksam kendimi ellerim titriyecek
Bekleme sakin olmam mümkün değil
Yenim ısralar yazmam başka şiir okuyuşum başka
Ürperip bir lâhza gözlerini kapadıktan sonra
Daima bir susan halin var farkındayım
Dal ucundaki kuş söz aç bana
Sıvaları dökülmüş evlerin pencerelerinden

Altındağ'ın bir gecekondu evinde
Söz aç kiremitlerine yağmur çiseleyen şehirlerimden
Gecenin geç saatinde oturmuş kalmışım
Üzerimde kısılmış bir gaz lâmbası aydınlığı
Bakıyorum kırık cama yapıştırılmış gazete kâadından
Işıksız bomboş bırakılmış çamurlu sokaklar
Yarın sabah beşte kalkacaklar uykudan
Ellerimle dokunur gibi oluyorum
Kumral genç başlarına cessur çehrelerine
Yanık bir hava gibi sarıyor kalbimi
Ekmeklerini tuza bananların kederi
İşte böyle benim sarı başağım
Yüreğim seninle birlikte dolaşıyor ama
Her zaman bütün vatanseverlerle beraberim.

Ö. F. Toprak

1940 daki tasviye tartışmasının gerçek mahiyeti nedir

(Baştarafı 1 inci sayfada)

(3). Bağırmaya, çağırmaya mahal yoktu», «Bir istidadın, bir kıymetin kendini duyurmamasına imkân mı vardı», «genç ler şimdiki nesle elbette faik olacaktı»..

18 Ocakta Eminönü Halkevinde verilen konferansa bakılırsa hâdiseler komitelerin istediği gibi inkişaf ediyordu.

3 — Halbuki gençlerin iktidar partisini çileden çıkaran temayül ve faaliyetleri ne duraklamış ne de yolunda sapıtmış bulunuyordu. Gençler olayları dikkatle takip ediyorlar ve ne yapacaklarını da biliyorlardı. Ancak işin aceleye gelen tarafı yoktu. «Gençler iki istikamet karşısında idi; Birisi eski çağlardan ve nesillerden kaptıklarını gösterecek eserler vermek ve bizzat bu zıddiyetleri tahlile girebilmek, ikincisi cihan mikyasına çıkarak yeniyi mütenevvi şekiller içinde getirebilmek». Bu iştikametlerde velut bir şekilde çalışabilmek için de birleşmek ve menfi âmilletle ne olursa olsun mücadele etmek lâzımdı. Gençler arasında toplantılar devam ediyor, Uyanış dergisi adeta bir organ haline gelivermiş görünüyordu.

Bu arada lüzumsuz ataklar halinde açık mektuplar, beyannameler ve yanlış tefsirler gençler arasında bazı vakitsiz anlaşamamazlıklara sebeb olmuyor değildi.

Bazıları «Devre uymak devrin bir kaç sosyal meselesile alâkadar olmak değildir» diyorlardı (Bak: Sokak Dergisi, sayı 1)

Bazıları ise olayları uzaktan ve anlaşılmaz nazariyatla takip etmek yolunu tercih ediyorlardı (Bak: İnanç dergisi sayı 2)

Fakat ne olursa olsun haksız iktidara açıktan açığa tarizkâr bir tek genç bile görünmüyordu.

4 — 28 Ocak da Eminönü Halkevinin tertiplediği genç şairler gecesinin de fiyasko (4) ile neticelenmesinden sonra artık kat'i olarak anlaşılıyordu ki gençlerin temayül ve hareketleri para veya tertipler ile durdurulan veya ele alınır her hangi bir hoşnutsuzluk değildir.»

Diktatörlüğün vicdansız organları ve hizmetkârları sırıtık maskelerini çıkarıyorlar. (5) Tekrar sukut konspirasyonu başlıyor, tekrar baskı ve tethiş vasıtaları faaliyete geçiyordu.

---

(3) — Yazıda ismi geçen gazetelerden başka İkdam, Cumhuriyet, Haber, Tan gazetelerine bakınız. Vakit gazetesi ayrıca bir anket tertiplemişti.

(4) — O geceye kasden davet edilmemiş bazı genç sanatcılar gurup halinde Halkevine giderek şiirlerini okumuşlar ve programı altüst etmişlerdir.

(5) — Bu arada Uyanış dergisi sahibi Ahmet İhsan dergiyi bir müddet gençlere kapdırmakla ittiham edildiği gibi Halit Bayrı da Halkevindeki görevinden çekilmeye mecbur edilmişti.

940 daki tasfiye tartışması diktatörlü-

940 daki tasfiye tartışması diktatörlüğün ileri sanatcı gençleri elde etmek için tertiplediği bir provakasyonun akim bırakılması hattâ baskı nizamına karşı bir tenkit fırsatı halinde kullanılması hâdisesinden başka bir şey değildir.

Lûtfi ERİŞÇİ

İLERİDEKİ SAYILARIMIZDA

Orhan KEMAL
Cahit IRGAT
Rıfat ILGAZ
Ö. F. TOPRAK
Yaşar KEMAL
Esat AHMET
Cengiz TUNCER
Sabri SORAN
Lûtfi ERİŞÇİ
Samim KOCAGÖZ
A. KADIR
Fahir ONGER
Ş. KURDAKUL
Orhan ÇUBUKÇU
Can YÜCEL
Ziya METİN
Turhan DOYRAN
Tahsin HÜSNÜ, Macit DERİN

Yaşamak Lâzımdı

Bunca insan kurşuna dizildi de
Kalabalık, kocaman
Edepsiz şehirlerin ortasında
Cellatlara, dinelip duramadılar
Mavzer elde
Dinelip, dinelip de soramadılar..

Eski kitap böyle diyor :
Evvelemir babamdan yemeliyim kurşunu
Görür gibiyim
Mert, ve erkek alnını
Mavzerlerin ortasında..

Mısırdan yana kelam etmek
Onların yanı başında düşüp
Ölmedikçe
İskenderiye,
İskenderiyede sallanan Mustafanın yanık bir memleket gibi
anlatılmaz..

Ama söyleten kahır değil
Gönül katlanmıyor.
Eski bir yorgan gibi..

Kadın ayakkabısı dolu işportan
Mahmutpaşa yokuşunda kaldı..
Sen küçük esnaf da değilsin oğlum..
Tütün fabrikasında
Ve İstanbulun, bilumum fabrikalarında
Nüfus kâadında cürmü yazılı olanlara
iş verilmez..
Sanada kapandı kapıları fabrikaların.
Sen yiğidim
Zarada silah arkadaşı,
Kızılırmağa karşı türkü yakardın..
Kavgadan bahsederdin,
Barış derdin,
Uzaklara bakardın.

Şimdi liraya satılmıyor
Mahmutpaşada
Aliminium, kap kacak..
Dışarda öldüresiye bir sıcak
Dışarda ağır bir hava bunaltıcı.

. . . .

Nemli Zade çalıştırmaz olsun,
Bu yürek bir lokmaya
Kul kölemi olurmuş?
Hürriyet dediğin böyle mi olurmuş?

Nazlı Cilvanalı

★

BİZİM İLLER

Sen bizim illeri tanımazsın yabancı
Bizim iller sizinkine benzemez
Çatılı tüfekler gibi dağları tümsek tümsek
Ovalarda mahsulü tozar gider illerin
Bereketsiz topraklara kan verir damarından
Namuslu, bağrıyanık insanları bizlerin.
Sabır ve tahammül zikredilen camileri
Mukadderata bağlı esnafları vardır
Karın tokluğuna çalışan rençberleri
Bir defa olsun candan gülmemişlerdir
Koyan koymuş acıları bizim illere
Toprakları, zenginleri, allahları..
Zehir katmış fakirlerin ömürlerine.

Yaşar Köksal

Karaölüm çetesi

(Baştarafı 1 inci sayfada)

gibime geliyor. Amerikalıların yaptıkları, ettikleri, ayni keramettir. Değil mi ki dolarları var, isterlerse daha üstüne dolar verir filmlerini de zorla memleketimize sokarlar. Gelirler, Türkiyede de casus filmi çevirir, giderlerken rejisörleri marifeti ile, hiç olmazsa Parislerde bize söver sayarlar. Biz de bu rejisörün yaptığı matahı heyecanla bekleriz. Memleketimizin güzel yerlerini değil, her memleketin bir köşesinde olabilecek bozuk kaldırımlarımızın resmini çekmiş diye üzüle üzüle.. Her ne hal ise aziz okuyucu, Amerikalılar gene de dostumuzdur, daha fazlası tenkidin yakışık almaz değil mi?.

DÖRT OLAY

(Kasım 1952, Paris)

— I —

SİNEMADAN söz açtığımız zaman, son ayların en mühim olayının, Şarlo'nun filmi ve Avrupa seyehati olduğunu söylememiz lâzım. Sinemanın bir numaralı sanatçısı bize Monsieur Verdoux'dan beri, yani dört senedir film vermemişti. Dört senenin emeği olan ve sanat çevrelerinde merakla beklenen Lim'ight nihayet dünya sinemalarını işgal edebilecektir. 16 Eylül'de New-York'ta gösterilen film Londra'da oynatılmaya başlanmıştır. Filmin Paris'te çıkışı, kasım başı olarak tesbit edilmiştir. Şarlo Londra'da olduğu gibi Paris'te de bizzat filmini takdim edecktir. Daha sonra İtalya'ya gidecek olan Şarlo'nun bu Avrupa seyahati, büyük bir önem taşımaktadır. Dünya sinema sanatının merkezi olan Avrupa'ya ayni sanatın bir numaralı sanatçısının gelmesi, şüphesiz her iki taraf için de sevinçli, ayni derecede alâka çekicidir. Bir çok büyük sanatçıüzerinde tesirleri açık olan Şarlo'nun, bizat Avrupalı sanatçıların tesirinde kaldığını unutmamak lâzımdır. Max Linder, René Clâir bunlar arasındadır.

Büyük bir şöhrete malik olan Şarlo'nun sanatı uzun bir tetkik konusudur. Hakkında çıkmış bir çok kitap bunun en güzel misalidir. Çıkmakta olanlar, çıkacaklar da caba tabii. Ancak, onun aşkı ve hususî hayatı ile meşgul olan bir takım basın, çoğu zaman onun gerçek sanatını tanıtmamak demiyeceğiz, yalnış tanıtmak yoluna gitmiştir. Şarlo'dan, sanatından şüphesiz burada bir kaç satırla bahsedemeyiz. Şöhretinden bahsetmenin sanatından bahsetmek olmadığını biliyoruz. Bu büyük sanatçıyı tanımak ve tanıtmak için yapılacak ilk şey filimlerini görmek ve göstermek olduğundan, bir izahın bunlarsız imkânsız olduğunu ilâve edelim. Şarlo'nun Avrupa'ya gelişi, yeni filminin oynatılmaya başlamış olması eski filmlerini tekrar ön plâna sokmuştur. Bunları mümkün olduğu kadar çabuk görelim, mümkün olduğu kadar çok görelim ve Şarlo'yu anlamaya çalışalım.

Limlight, «Sahne Işıkları» ile bir filmi değil, bütün bir sanatçıyı, bütün bir sanatı görmek mümkündür.

— II —

Tiyatroya gelince.. Copeau, Dullin ve Jouvet'nin ardından Baty'yi de kaybetti. Tiyatro kaybetti diyoruz. Zira onu Fransız Tiyatrosu içine sıkıştırmak hatalı olur. Diğer üç sanatçı gibi Baty de, devrini ve memleketini aşmış sanatçı idi. Onun ölümü, tiyatro için büyük bir kayıp olmuştur. Yarım yüzyıl içinde sayacağımız gelişmelerde, onun adı, sayısı onu veya onbeşi aşmıyacak sanatçılar arasında daima anılacaktır. Nedense tiytro, bir kaç yıldır, en mühim olayları arasında, şu veya bu sanatçının ölümünü saymak lüzumunu hissediyor. Baty'nin ölümü, yarım yüzyıllık Fransız Tiyatro sanatından kalmış son sanatçıyı da almaktadır.

67 yaşında ölen Baty, Copeau'dan sonra gelen nesil içinde en mühim yeri işgal eden dört sanatçıdan biridir. Bu dört sanatçı, yani Pitoeff, Dullin, Jouvet ve Baty, 1926 da Kartel Tiyatrosu birliğini kurmuşlar ve manevi bir beraberlik içinde çalışmışlardır. Oyunun önem kazanmasında, tiyatronun bağımsız bir sanat olmasında bu dört sanatçı büyük gayretler göstermişlerdir. Baty diğer üçünden farklı olarak sahneye koyana büyük bir önem verir ve tiyatronun asıl sanatçısının o olduğu kanaatindedir. Baty, edebi eserin önemini, görülen seyredilen yanında daha az görür. Ancak bu, edebi esere önem vermemesi demek değildir.

— III —

Jouvet'nin ölümünden sonra teselli arayanlar, Jean Vilar'ı buldular. Baty' nin ölümünden sonra da onun ismini zikretmektedirler.

Fransız Halk Tiyatrosunda bir senelik bir idareden sonra Jean Vilar şüphesiz Fransız Tiyatrosunun en mühim sanatçısı haline gelmiştir. Bu yolda en mühimi, Jean-Louis Barrault'u geçip geçmediğini şimdilik söylemekten çekiniyoruz. Ancak, sadece Fransa'nın değil, modern tiyatronun mühim bir olayla karşılaştığını söyleyenlere inanmamız gerekirse -bunu söyleyenler arasında kendimizin de olduğunu söyleyiverelim- Jean Vilar'ı büyük bir önemle takip etmemiz gerekiyor. Her türlü mukayese bir yana şimdilik.

T. N. P uzun bir seyahatten dönmektedir. Almanya'da ve İtalya'da bir çok şehirlerde temsiller veren Vilar, Marsilya'da Le Corbusier'nin son eserinde Le Cid'i oynadıktan sonra Paris'e dönecektir. Piscator ile sahneye koyacakları eser merakla beklenmektedir.

Bu uzun seyahat esnasında, Milano'da Piccolo Tiyatrosunun davetiyle toplanmış olan Halk Tiyatrosu Kongresi büyük bir önem taşımaktadır. Bu son sene içinde bir çok sanatkâr toplantılarına, kongrelerine şahit olduk. Bunların hepsine, birtakım sanatçıyı bir araya toplamış olmaları dolayısiyla lüzumundan fazla önem vermek hatalı olur. Meselâ bu toplantılardan en önemlisi Venedik'te Unesco tarafından tertip edilen Sanatçılar Kongresinde, şu veya bu memleketin temsili uzun tartışmalara yol açmıştır. Şahsen Fransız Tiyatrosunun, yazarlarının ne şekilde temsil edildiğini bildiğimden, ve delegeler arasında Fransız Tiyatrosundan söz açıldığı zaman kimlerin sözü geçtiğini gazetelerden okuduğumdan, Fransız Tiyatrosu ve tiyatro edebiyatı hakkında böyle bir kongrenin ne gibi faydaları olacağını halâ anlayamamaktayım. Öte taraftan, her zaman olduğu gibi sanatçıların bir araya gelmesi faydadan uzak değildir. Bu bir araya gelen sanatçıların yanında ötekileri unutmamak şartıyla. Belçika'daki şairler kongresi, geçen seneki sinema sanatçıları toplantısı bunlar arasında en iyi neticeler vermiş olanlarındandır. Bu toplantıların festivallerle bir araya gelmesi, çoğu zaman başarılarına yardım etmektedir. Milano'daki Halk Tiyatrosu toplantısı, T. N. P. nin müsbet çalışmalarıyla ve verdiği misallerle bir kat daha önem kazanmıştır.

Halk Tiyatrosu Severleri toplantısı, ilk defa bu sene Avignon'da festivali takip eden günlerde yapılmıştı. Milano'daki toplantıdan sonra bir beyanname neşreden sanatçılar, Halk Tiyatrosunun gelişmesi için esas olan noktaları göstermekte ve tiyatronun geniş halk kütlelerinin malı olabilmesi için öteki sanatçıları çalışmaya davet etmektedir. Üçüncü toplantı Bruxelles'de yapılacaktır.

Bir senelik T. N. P çalışmaları Halk Tiyatrosunu gerçekleşmesi yolunda büyük bir adım olduğundan, 15 Kasımda başlıyacak olan ikinci tiyatro yılını, T. N. P severleri büyük bir merakla beklemektedirler.

— IV —

Shakespeare'in Fransız Sahnesinde gördüğü misafirperverlik son yıllarda bir hayli arttı. Comédie Française şimdi Roméo ve Juliette'i oynuyor. Sophokles'te sık sık Shakespeare'in yanında yer alıyor. Moliére'in evinde tiyatro sanatının bu öteki iki büyüğünü gördüğümüz gibi, Fransız sinemalarında da sinema sanatının en büyüklerini kolayca yan yana görebiliyoruz. Fransızların büyük sanatçıya, iyi esere olan sevgileri bu iki sanatın en büyüklerini hemen hemen her zaman görebilmemizi sağlıyorsa da bir gün oluyor, Shakespeare'i, Sophokles ve Chaplin'i -pardon, Şarlo'yu-, Chaplin ve Sica'yı, Sica ve René Clair'i bir arada buluveriyorsunuz. Bu son sanatçının «Belles de Nuit» si de Limlight'la ayni günde çıkıyor. Glair, ne yapıp yapıp iki filmin ilk defa ayni günde gösterilmelerine mâni olmak istemiş. Gene de ayni günde çıkıyorlar. Bir tesadüf ama, mecburiyeti de unutmamak lâzım. Vakit geçiyor, ve gösterilecek, oynanacak o kadar eser var ki.

Turhan DOYRAN

Bakır Tükrük Hokkası

Sürt bakalım yavrum tükrük hok-
kalarını.

Detroit,
Chicago,
Atlantic City,
Palm Beach demeyip,

Sürt tükrük hokkalarını
Otelin mutfağının buharları
Otelin holünün dumanları
Otelin tükrüklerinin salyaları
Hayatımın bir bölümünü teşkil eder be-
nim de,

DE gidi yavrum de!
Bir nikele,
Bir dime,
Bir dolara,
Günde iki dolara,
De gidi yavrum de!
Bir nikel,
Bir dim,
Bir dolar,
Sonra iki dolar,

İki dolar bir çocuk pabucu parası eder.
Ve senin ücretini ödemeğe yarar

Pazarları kilisede.
De Yaradanım de!
Bebekler ile kilise
Ve kadınlar ile pazar
Karışır dimlere bütün bunlar
Dolarla temiz tükrük hokkalarına karı-
şır
Ve senin ücretine.

De gidi yavrum de!
Tanrı da güzel bulur elbet parlatılmış
bir bakırı.
Davudun oynaklarının zilleri
Hazreti Süleymanın kadehleri gibi
Yepyeni parıl parıl parlatılmış bakırı,

De gidi yavrum de!
Tanrının evinde tertemiz bir tükrük hok
kası ne demek
Bir tükrük hokkası yepyeni parıl parıl
parlatılmış
Benim de ikram edebildim ona en aşağı
böyle bir hokka.
Ya Şeytan çocuğum ya!

Langston Hughes

(Türkçesi : H. NADİR

KÖY FİLMİ

Geçenlerde bir sinema dergisinde, bu yıl yapılan yerli filimlerden biri hakkında bir yazı çıktı. Yazara göre eser, «..... göbeksiz, kansız bir Anadolu filmi» imiş.. Meziyet gibi gösterilmek istenen bu vasıflar üzerinde biraz duralım. Tuhaf şey, Anadoludan bahseden bir filimde neden göbekle, kan olmasın? Tulûat tiyatrolarile dolaşarak sefalet çeken varyeteci yosmalarla, ağaların oturak âlemlerinde çırılçıplak soyularak oynatılan kadınların, nihayet köy düğünlerinde keyfe gelip oynayan Ayşelerle, Fatmaların göbekleri hep şu Anadolu toprakları üzerinde çalkalanmıyor mu? Kana gelince: onun da bazan dizboyuna kadar çıktığını bilmek için Anadoluyu karış karış gezmek hiç de gerekmez. Günlük gazeteleri okumak yeter de artar bile..

Bu mülâhazalara karşı şöyle soracaklar da çıkabilir: «Şimdiyedek yapılan köy konulu filimlerimizde pekâlâ göbek de, kan da olduğu halde, onlar neden başarılı değildi?» İşte meselenin püf noktası... Çünkü o filimler, göbeği de, kanı da bir takım sathî olaylara zemin yapmakla yetiniyorlardı. Halbuki o göbeklerin ve kanların bir çok toplumsal, ekonomik, kısaca insanî sebepleri olmak gerek... Bu gerçekleri belirtmeyen filimlerin, üstelik te en geri teknikle, daha doğrusu tekniksizlikle yapıldıklarını düşünürsek, onlarda niçin iş olmadığını hemen anlayıveririz.

Bir yığın yanlış, sakat görüşleri, meziyet, iftihar bayrağı gibi açıp gösteren zihniyetten kurtulamazsak, Türk filimciliğinin geleceği hakkında ümit beslememiz de beyhudedir.

Ziya METİN

Beraber

15 günlük fikir - sanat dergisi
Sahibi ve yazı işlerini fiilen
idare eden :
METİN ÖZEK
Telefon : 27423
P. K. 38, Aksaray - İstanbul
Abone bedeli:
1 yıllık 400 Krş. Altı aylık 200 Krş.

Dizgi ve Baskı :
EKİCİGİL MATBAASI
18 KASIM 1952

Hikâye

Orhan Kemal

DOĞUM

Sokak bir an kadın çığlıklariyle doldu:

— Ne var? Ne olmuş?

— Sorma kardeş, bir kadın..

— Fakir bir kadın. Altta yok, üstte yok...

— Eee?

— Doğuruyormuş..

— Nerde?

— Arka sokakta!

. . . .

Arka sokağın altbaşındaki kulübesine ancak giren kadının gözleri yuvalarından fırlamıştı. Müthiş bir ıstırap çekmekte olduğunu açıklıyan yüzü kıpkırmızıydı. Toprağa diz çöktü, karnını avuçlariyle bastırarak:

— Aaah!

Diye inledi. Dört yaşındaki kızı az ileride, iri, mavi gözleriyle annesine bakmaktaydı.

Kadın tekrar:

— Ah yarabbi!

Dedi. Çocuk iki yanına bakındı. Yüksek yüksek duvarlariyle evler.. Önde cadde. Caddede iki kedi birbirini kovalıyarak geçti.

Kadın artık dayanamıyordu. Yere yüzü koyun kapandı.

Çocuk dehşetle baktı:

— Anneciğim!

Kadın cevap vermedi. Çocuk tekrar etrafına bakındı. Kadın birden doğruldu. Sancı birdenbire geçmişti. Yerden kalktı. Kulübenin içine girdi. İncecik mindere kendini bıraktı. Sancının tekrar, hem de daha kuvvetle geleceğini biliyordu. Kapıdan çocuk:

— Anneciğim! diye seslendi.

Kadın acı acı gülümsedi.

— Yavrum benim, dedi, orda bekle. Ebânım teyzen gelecek şimdi...

Sancı tekrarlanınca kadın kıvrıldı. Tâ iliklerinden gelen bir iniltiyle mindere devrildi.

Kulübenin içinde uçuşan bir takım karaltılar farkeden çocuk birdenbire korktu. Fareler uçuyor gibi geldi. Yahut kara böcekler.. Kara böcekler ne kadar da çoktular. Kulübenin içinde uçuşuyorlardı.

— Anneciğim!

Diye bağırdı.

Kadın başını kaldırarak çocuğa baktı.

— Ordan ayrılma evlâdım, dedi, ebânım teyzen nerdeyse gelir!

— Eh anneciğim, ayrılmam.

Kulübenin içi gittikçe kararıyor, uçuşan kara böcekler çoğalıyordu. Kadın yeni bir sancıyla allak bullak olunca, çocuk tekrar:

— Anneciğim! diye seslendi.

. . . .

Bir erkek gibi iri kemikli olan ebânım sokağın ortasında durmuştu:

— Kocası mocası yok! dedi, ahret suallerini bırakın da bir şeyler verin, yazık ayol!

Komisyoncunun karısı:

— Kimbilir kimden peydahladı? dedi.

Ebe:

— Kimden peydahlarsa peydahlasın hanım. O da bir can taşıyor, aa..

— Ben bir şey demedim ki ebânım teyze!

— Başkasının gözündeki çöpü görmek kolaydır evlâdım, mârifet...

Şoförün karısı:

— Kendindekini görmekte! diye lâf attı.

Komisyoncunun kiyle kaç zamandır dargındı.

— Bana bak şırfıntı, dedi komisyoncunki, açtırma ağzımı ha!

— Aç bakalım. Açarsan ne varmış?

— Açtırma işte, o kadar.

— Bildiğin bir şey varsa söyle kızım, alnım açık benim..

— Belli.

Karga büyüme istidadı gösteriyordu. Araya gene ebe girdi:

— Kavgayı bırakın ayol, kadıncağız ya doğurdu, ya doğuracak. Bezden, eski çamaşırdan neyiniz varsa verin. Hadi, çabuk!

Bunun üzerine bezler, küçülmüş zıbınlar, gömlekler yağmıya başladı. Komisyoncunun ki şoförünkini göz hapsine almıştı. Şoförünki bir kaç parça bezle çocuğunun iyice küçülmüş çiçekli bir entarisini verince, komisyoncununki:

— Al ebânım! diye pencereden seslendi, tut şunları..

Dört tane bez, iki gömlek, bir fanilâ, bir de eski popiyle beş lirayı pencereden gösterreck, attı.

Şoförünki mosmor olmuştu. Kan tepesine sıçrıyarak:

— Dur ebânım, dedi, şimdi geliyorum.

Herkes merakla bekliyordu.

Şoförünki az sonra bir deste çamaşırla dışarı çıktı. Küçük kızının üç entarisini, iki donunu, dört gömleğini, iki çorabını, iki popisiyle on lira parayı ebânıma teslim etti.

Komisyoncunun kinin aklından da yeni yeni bir şeyler geçtiyse de bu kadarının fazla olacağına hükmederek, aldırış etmez göründü.

Ebe sokağın köşesinden çıkınca, kulübe kapısında bekliyen çocuk:

— Ebânım teyze geliyor anne!

Dedi.

Kadın hazırdı zâten. Rasgele çömeldi. Ebânım çocuğu oynamıya gönderdikten sonra kulübe kapısını örtüp, içeri girdi.

∴

Sokakta kavga ve dedikodu dinmiş, antenler gerilmiş, arka sokaktan gelecek haber rabırsızlıkla bekleniyordu. Doğrumuş kadınlar kendi doğumlarını hayalliyor, karşıdan karşıya gözlerile anlaşarak, yüzlerini buruşturuyorlardı.

Şoförünki:

— Kapıya konacak şey değil! dedi.

Bakkalinki:

— Ya ters gelirse? diye korkuyla söylendi.

— Çok ta fakirmiş. Ters gelirse ne yapar zavallı?

— Zararı yok ki ameliyat olanır?

— Zavallı kadın!

— Ameliüat için avuç dolusu para isterler..

— İsterler patib..

— Kocamy ok, ne demiye yaramazlık edersin be kadıncağız?

— Ue yapsın kardeş, onunki de nefis, o da can taşıyor..

— Ya ters gelirse?

— ....?

bu

Ebânım ellerinin kanıyla, sokağa bu zafer çığlığı gibi girdi. Heyecandan sokağın hkali uracakatı sanki. sokağın kalbi duracaktı sanki.

— Ne oldu?

— Bir oğlunuz oldu ayol bir oğlunuz! Görmeyin nur topu gibi!

Sokak sevinçten çalkalandı. Hele şoförün karısı öyle sevindi ki, hızını alamadı, gitti sokak kapısında duran komisyoncunun kinin boynuna sarıldı, onu öptü öptü...

Şoförünkinin göğsü hızlı hızlı inip du.

Meryemin Reşit

«Keklik ne ötersin Çukurovada?»
Şahin değil,
Bir ince hastalıktır kapmış yavrunu,
Bir pençede sermiş yataklara.
Terden sırılsıklam olmuş saçları,
Dudakları lime lime ateşten.
Derisinde gün yanığı katmer katmer,
Bir ağarır, bir sararır.
Pırnalın, karaçalının, perenin,
İşler tabanında dikeni,
Keçebağın sıtması dalağırda,
Ciğerinde bıçak gibi veremi.

«Kendin gurbet elde gönül sılada!»
Açınca gözlerini boz toprağın üstünde
Başucunda telli pullu kavaklara
Kernip kernip ayışığı dökülür;
Seçemezsin ateş böceklerini,
Atlasa kurbağalar görünür.
Çiy düştümü saçlarına geceden
Batman döver deşirdiğin kozalar.
İki gözün kör olmaya Keçebağ,
Ne dedin de Toprakkaleye ne dedin?
Öldüremediğin elçiyi, ırgadı,
Bana gönder mi dedin tez elden!
Pus düştü mü Leçe'lere sabahtan
Bil ki «yanar yanar Çukurova örd olur»
Salıverir kanadını turaçlar,
Kalem kalem sıcaktan;
Yılanından geçer leylek,
Urruk geçer böcekten:
«Her sineği bir alıcı kurt olur.»
Estikçe gök yellerin de estikçe
Bir o yana, bir bu yana ırgalanır
Kafkırtların, günebakanın, kındıran.
Ağustosta pampal pampal açılır.
Eyhanalar, Akaleler.
Savrulur boz toprağın tozu inceden
Yakar da Reşidin genzini.
Yol yol olur akan terler.
Soldurur gül benzini.
N'işledin de Keçebağ, N'işledin?
Çimel kızı Meryemin oğlunu
Bildir yangına düşürdün bu yıl vereme,
Düşürdün de ecel ile eşledin!

Rıfat Ilgaz

GÜDÜMLÜ SAN'AT

(Başı 1. de)

rın başında taşıdığı sanat! Gençler bu anlayışa başlarının üstünde yer veriyor, bu anlayışa uygun eserler vermeye çalışıyorlar ama bir çoklarını çileden çıkarıyor bu. Sanatkârın toplum davalarıyla uğraşması, toplumu, daha güzel, daha mesut günlere ulaştırabilmek için çareler araması, halkı anlatması, halkı dile getirmesi sinirlendiriyor onları. Tantanalı konular, cicili bicili deyişler, ince ince buluşlar istiyorlar. Bugünün sanatını sanattan saydıkları bile yok...

Çünkü sanatkâr dediğin içinden geleni yazarmış! Suut Kemal de öyle düşünüyor, «Sanattan başka bir şey düşünmiyen gerçek romancı yazdığını bir iç baskısının tesiriyle yazar. Bir meseleyi ortaya atmak, bir düşünceyi yaymak veya savunmak için yazılmış tek bir sanat eseri gösterilemez.» diyor. Ataç ikinci cümleyi pek güzel cevaplandırıyor. Biz de birinciyi ele alalım: Sanattan başka şeyler de düşünen romancı da yazdığını bir iç baskısının etkisiyle yazmaz mı acaba? Herhalde bir iç baskısının etkisiyle yazar. Böyle olmasaydı, kıt kanaat geçinebilen bir çok değerli sanatkârımız bugün mevcut olmıyacaktı. Karşılaştıkları sayısız güçlüklere rağmen yollarında azimle yürümeleri de, eserlerini kuvvetli bir iç baskısının etkisiyle yazdıklarını gösterir. Ne var ki bugünkü sanatkârların içinden bu beylerin hoşuna gidecek şeyler gelmiyor. Nasıl Musset'yi en çok aşk, Yunus'u en çok tasavvuf ilgilendirmişse, bugünün sanatkârını da en çok toplum meseleleri ilgilendiriyor.

Hem bana öyle geliyor ki, bu konuda ne söylesek boş, hiç bir şeyi değiştirmiş olmıyacağız. Varsın yaşını yaşamış, devrini doldurmuş birkaç kişi yırtınıp dursun. Genç sanatkâr kendi yolunu kendi bulacaktır. Artık bulmuştur da, diyebiliriz. Bugünkü sanatımız toplumu, toplum meselelerini dert etmiş kendine. Bugünkü sanatkâr halkı anlatmaktadır. Bugün başka bir yol takibedenler, okunsalar, alkışlansalar bile bu devrin sanatkârı sayılamazlar. Zaten bu her devirde böyle olmuştur. Her devrin kendine göre, iyi veya kötü bir sanat anlayışı vardır. Bizim devrin sanatı da bu! Ataç'ın tâbiriyle «Güdümlü sanat».

Tahsin YÜCEL